

атмосферою співробітництва та співтворчості, створює сприятливі умови для професіоналізації: атмосферу творчого пошуку, можливість для самореалізації, вільного саморозвитку і співпраці.

Висновки. Аналіз особливостей педагогічної діяльності вчителя початкових класів, виявлення її творчого характеру та спрямованості на саморозвиток і самовдосконалення педагога дозволив зробити висновок про значимість творчої компетентності в структурі професійної компетентності педагога. Творча компетентність вчителя початкової школи є визначальним чинником його професіоналізму, продуктивності педагогічної діяльності, особистісної самореалізації, умовою компетентної підтримки творчого розвитку молодших школярів. Творча компетентність учителя початкових класів забезпечує ефективність його діяльності в різноманітних ситуаціях педагогічного спілкування в умовах початкової школи, та у своїй структурі поєднує психолого-педагогічні та методичні знання, педагогічну ерудицію, креативність, творчу активність, професійне педагогічне мислення, спеціальні здібності та вміння, творчу готовність.

Література

1. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 160 с.

2. Пахтусова Н. А. Формирование профессиональной творческой компетенции будущих педагогов профессионального обучения в условиях вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Пахтусова Наталья Александровна. – Челябинск, 2011. – 25 с.

3. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: [підручник] / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.

4. Слостенін В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенін, С. Л. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.

5. Тутолмин А. В. Концепция развития творческой компетентности педагога начального образования в процессе профессионализации / А. В. Тутолмин // Современные наукоёмкие технологии. – 2010. – № 7. – С. 289–290.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2012 р.

УДК 37.36:84

В. А Папушина,
кандидат пед. наук, доцент,
Хмельницький національний університет

ПІДВИЩЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНОГО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (на матеріалі спецкурсу «Актуальні питання української і зарубіжної літератури»)

Папушина В. А. Підвищення естетичної культури студентів під час взаємопов'язаного вивчення української та зарубіжної літератури (на матеріалі спецкурсу «Актуальні питання української і зарубіжної літератури»).

У статті обґрунтовано значення спецкурсу «Актуальні питання української і зарубіжної літератури» для формування естетичної культури студентів, розглянуто форми та методи підвищення естетичної культури студентів на матеріалі даного спецкурсу, зокрема під час вивчення роману І. Нечуя-Левицького «Хмари» та збірки оповідань І. Тургенєва «Нотатки мисливця».

Ключові слова: естетична культура, компаративний аналіз, високохудожні твори, індивідуальні завдання, робота в групах, дискусія.

Папушина В. А. Повышение эстетической культуры студентов во время взаимосвязанного изучения украинской и зарубежной литературы (на материале спецкурса «Актуальные вопросы украинской и зарубежной литературы»).

В статье обосновано значение спецкурса «Актуальные вопросы украинской и зарубежной литературы» для формирования эстетической культуры студентов, рассмотрены формы и методы повышения эстетической культуры студентов на материале данного спецкурса, в частности, при изучении романа И. Нечуя-Левицкого «Облака» и сборника рассказов И. Тургенева «Записки охотника».

Ключевые слова: эстетическая культура, компаративный анализ, высокохудожественные произведения, индивидуальные задания, работа в группах, дискуссия.

Papushina V. Improving the aesthetic culture of students during the interrelated studying Ukrainian and foreign literature (based on the special course "Topical issues of Ukrainian and foreign literature").

In the article there has been substantiated the meaning of special course «Topical issues of Ukrainian and Foreign Literature» for the forming of an aesthetic culture of students, there have been viewed forms and methods of increasing the aesthetic culture of students as based on the materials of the given special course, namely when studying I. Nechuy-Levitsky's novel «Clouds» and I. Turhenyev's collection of short stories «Hunter's notes».

Key words: aesthetic culture, comparative analysis, highly literary works, individual tasks, group work, discussion.

Нині надзвичайно важливим є питання про місце і значення естетичної культури в життєдіяльності сучасної молоді людини. У працях окремих дослідників (Г. Ващенко, М. Верб, Л. Коваль, Б. Неменський, В. Разумний, О. Рудницька, В. Скатерщиков, Т. Цвєлих та інші) розглядаються шляхи формування естетичної культури учня, студента. Найбільш містким є визначення Г. Шевченко закономірностей процесу естетичного виховання, особливо щодо формування естетичного ставлення учнів до дійсності й мистецтва [5, с. 67-95] та розвитку естетичної активності [5, с. 135-140]. Власне естетична активність як позитивне емоційно-почуттєве забарвлення взаємозв'язків особи з довкіллям і є найбільшою соціальною цінністю, якій підкорюється освітній процес.

Як зазначають дослідники В. Журавльов, Д. Кабалевський, А. Радугін та ін., художня культура становить ядро естетичної культури [1, с. 151-155]. Розширення літературної освіти, поглиблення читацької культури, розвиток літературних творчих здібностей, виховання естетичних смаків є складовою естетичної культури особистості.

У 80-90 роки ХХ ст. з'явилася низка цікавих наукових досліджень компаративного характеру, в яких розглядаються взаємозв'язки української літератури з літературами західними і східними, а також із американською літературою. Найбільш ґрунтовними є праці А. Градовського, Ж. Клименко. Питанням естетичного виховання учнів шляхом взаємопов'язаного вивчення літератур присвячено дослідження В. Бабенко, Н. Волошиної, Н. Миропольської, Г. Шевченко та інших. Цінною для нас є думка про те, що «художня культура людини складається залежно від рівня і характеру освоєння нею творів мистецтва. Їх гуманістична природа полягає в тому, що вони

збагачують естетичні почуття індивіда та його духовний світ» [4, с. 58]. Пошук форм та методів, завдяки яким художня література сприятиме підвищенню естетичної культури студентів на нині залишається актуальним.

Метою статті є дослідження шляхів підвищення естетичної культури студентів під час вивчення спецкурсу «Актуальні питання української і зарубіжної літератури», зокрема при компаративному вивченні роману І. Нечуя-Левицького «Хмари» та збірки оповідань І. Тургенєва «Нотатки мисливця».

Компаративний аналіз літературних творів стимулює інтелектуальні процеси: образне й абстрактне мислення, асоціативність, фантазію, відтворюючу і творчу уяву, а відтак активізує особистісні якості студента як естетичного суб'єкта, збагачує його інтелектуальний рівень, готовність до творчого сприймання й самостійного оцінювання літературних явищ. «Звернення до проблем взаємозв'язків літератур завжди означає створення проблемної ситуації, оскільки жодна типологія міжлітературних співвідношень і взаємодій не може запропонувати... готового розв'язання конкретного завдання» [2, с. 85]. Спецкурс «Актуальні питання української і зарубіжної літератури» поглиблює вищеназвані параметри становлення особистості, формує навички естетичного ставлення до дійсності, розвиває естетичну активність у взаємозв'язках з оточенням, розширює та поглиблює літературну освіту, читацьку культуру студентів. На їх основі формує та розвиває творчі здібності, зміцнює навички критичного мислення, оцінювальне сприйняття та відбір явищ високого мистецтва в світі кітча і засилля «масової культури», переоцінки цінностей та послаблення мотивації для сприйняття високопрофесійних класичних творів. Пропонуємо компаративне вивчення найбільш значущих високохудожніх творів, що пройшли перевірку часом та здобули високу оцінку як вітчизняної, так і світової критики: роман І. Нечуя-Левицького «Хмари» та збірка оповідань І. Тургенєва «Нотатки мисливця», драми Лесі Українки «У пущі» та Г. Гауптмана «Потонулий дзвін», романи Ю. Андруховича «Дванадцять обручів» та К. Рансмайра «Останній світ» тощо.

Взаємопов'язане вивчення роману І. Нечуя-Левицького «Хмари» та збірки оповідань І. Тургенєва «Нотатки мисливця», які типологічно спільні (теми, сюжети, ідеї, образи) дає змогу не тільки достатнє засвоєння кожного твору, а й високохудожній матеріал для сучасної оцінки їх значущості та впливу на світоглядні позиції нашої молоді з позиції вимог герменевтики. Твори акумулюють досвід письменників щодо пошуків місця людини у суспільстві, її активної громадської позиції; важливу роль автори вбачають у зв'язку особистості з народом та природою. Тому вони дають відповіді на багато сучасних питань, що постають перед молоддю, підвищуватимуть її художню та естетичну культуру.

Компаративна система навчання надає можливість залучити випереджальні завдання, різноманітні види роботи: групові, індивідуальні, мультимедійну презентацію проекту, дискусію, самостійні дослідження за текстами творів, самоконтроль та самоперевірку, використовуючи методичні

наробки як при вивченні української, так і зарубіжної літератури. Випереджальні індивідуальні завдання – спільна продумана робота студента й викладача. Вони мають стати зразками відповіді та навичок роботи з текстом, спрямовувати студента на самостійне й творче переосмислення матеріалу. За наявності часу та враховуючи рівень підготовленості аудиторії, можна ввести рецензування попереджувальних завдань. Це активізує слухачів, надасть їм можливість висловити власну думку та доповнити запропонований матеріал. Студент, який готує випереджальне завдання, буде більш вимогливим до композиції свого виступу, логіки та глибини викладу матеріалу, точності його відбору, до мовного оформлення, інтонації. Рецензент, у свою чергу, формує цілісність сприйняття матеріалу, критичне ставлення до почутого, можливість мати власну точку зору.

Пропонуємо теми випереджальних завдань, з якими студенти стануть співавторами лекції вчителя «Ідейна спільність роману І. Нечуя-Левицького «Хмари» та збірки оповідань І. Тургенєва «Нотатки мисливця»:

1. Критики про літературну діяльність І. Нечуя-Левицького.
2. Місце роману «Хмари» в творчому доробку автора.
3. Прототипи головного героя.
4. Фольклорні та пейзажні перлини роману «Хмари».
5. Творча історія «Нотаток мисливця» І. Тургенєва.
6. Краса природи та краса душі тургенєвських героїв на сторінках збірки «Нотатки мисливця».

Необхідно зазначити, що роман І. Нечуя-Левицького «Хмари» піддавався нищівній критиці з боку сучасників. М. Костомаров, І. Франко шельмували автора з приводу ідейного навантаження, композиції, нежиттєвості персонажів. І. Нечуй-Левицький помер, так і не дочекавшись справедливої оцінки твору. Пройшовши перевірку часом, роман і нині викликає дискусії і неоднозначність сприйняття, бо питання, які так болісно намагався розв'язати автор, не втратили своєї гостроти на початку ХХІ ст.

Слід зазначити, що «Хмари» висвітлюють процес денаціоналізації української інтелігенції, який відбувався у двох напрямках: ополячення і обрусіння. Перехід письменника від селянської тематики до творів на теми з життя інтелігенції був цілком закономірним через повільне усвідомлення останньою суспільних потреб і власних можливостей в їх реалізації. Темряву і забобонність села І. Нечуй-Левицький розглядав як наслідок бездіяльності прогресивних сил суспільства, в тому числі й інтелігенції.

Важливим буде залучити інформацію щодо прототипу головного персонажа Василя Дашковича. Ним був Памфіл Данилович Юркевич, який навчався в Київській духовній академії (1847-1851 рр.), після закінчення академії призначений на посаду наставника Київської Духовної Академії по класу філософських наук. Саме його успіх в Академії описав І. Нечуй-Левицький в романі «Хмари». Залучена інформація робить образ Василя Дашковича в уяві нинішніх молодих людей життєвим, реальним, що викликає повагу і захоплення.

Перед обговоренням фольклорних та пейзажних перлин роману «Хмари» доцільно провести словникову роботу задля поглиблення теоретичних знань про пейзаж. Доповідачем можуть бути поставлені такі питання до аудиторії: Яким постає Київ перед очима читача? Хто з героїв роману «Хмари» знаходить гармонію душі серед природи рідного села? Які фольклорні елементи знаходимо на сторінках роману «Хмари»? Питання спрямовані не тільки на перевірку знань змісту твору, але сприяють розвиткові творчої уяви, розумінню великого значення духовних надбань народу, краси природи для формування гармонійної особистості. Так, простір степу рідних Сегеденць І. Нечуй-Левицький протиставляє тісноті робочого кабінету Дашковича. Справжність і животворність степу надихає героя і робить схоластичну науку плідною. «Дашкович виїхав у степ, і його обвіяло свіже степове повітря. Після тісного кабінету, після пахощів од цвілі на старих книжках, поточених шашлями, після міської душної куряви степи здались йому земним раєм... Здавалось, що ніби саме живоття напувало тіло, як вода напуває губку, проймало всього чоловіка до самої душі» [3, 92]. Саме знання тексту твору, що вивчається, вміння аргументувати власну позицію залученням цитатного матеріалу – вагома складова фахової підготовки майбутнього спеціаліста.

До п'ятого питання залучаємо інформацію про формування антикріпосницьких поглядів І. Тургенєва. Звернення до біографії видатної особистості не тільки розширює світогляд, але й розвиває аналітичне мислення, дає можливість співпереживати з письменником над болючими проблемами його сучасності. У маєтку Тургенєвих челядь, садівник, мисливці помічали інтерес майбутнього письменника до живої природи: співу пташок, поведінки диких звірів. Тому прості люди охоче брали його з собою в ліс, на болото, навчили стріляти з рушниці. Ці захоплення були отруєні побаченими картинами знущань поміщиків над кріпаками. Матір І. Тургенєва Варвара Петрівна (її образ буде змальовано в оповіданні «Муму») вирізнялась жорстокістю, її страшенно боялись підлеглі селяни. У серці молодого Тургенєва зрів протест проти поміщицької експлуатації, що стало головним мотивом книги «Нотатки мисливця».

Пейзажі, змальовані І. Тургенєвим в «Нотатках мисливця» підсилять розуміння студентами ролі природи в житті людини, закладене уже романом І. Нечуя-Левицького «Хмари». Питання будуємо так, щоб краса природи асоціювалась з красою душі тургенєвських героїв, зображених на сторінках збірки «Нотатки мисливця». Можна згадати слова неперевершеного співця природи російського поета Ф. Тютчева, який помітив в «Нотатках мисливця» дві риси: співчуття простому народу і проникливе зображення природи «у всій її поезії». Студенти роблять висновок, що краса природи здатна розвинути і зберегти кращі духовні якості особистості серед найнесприятливіших умов. А людина, небайдужа до прекрасного, не стане чинити зло та насилля, зуміє попри негаразди зберегти в собі кращі якості, буде щасливою. А поряд з нею будуть щасливими інші.

Наступним етапом заняття є робота в групах для поглиблення та практичного засвоєння лекційного матеріалу з теми. Це самостійна, з елементами дослідницьких спостережень робота, що має на меті підготувати студентів (літературознавців, літературних критиків, мистецтвознавців, літературних редакторів) до ведення творчої дискусії, стане кроком до самореалізації особистості, сприятиме підвищенню її естетичної культури. Пропонуємо такі завдання:

I. Літературознавці:

1. І. Тургенєв – реаліст, майстер соціально-психологічної прози.
2. Національні особливості ідейного спрямування реалістичного роману «Хмари».

II. Літературні критики:

1. Зображення інтелігенції на сторінках роману І. Нечуя-Левицького «Хмари». Цільність та фрагментарність образів Радюка і Дашковича.
2. Образ жінки на сторінках оповідань «Нотатки мисливця» І.Тургенєва як свідчення поваги і співчуття автора до її долі.

III. Мистецтвознавці.

1. Музика і пісня на сторінках творів І. Тургенєва та роману І. Нечуя-Левицького «Хмари».
2. Пейзаж як відображення душі народу в творах обох авторів.
3. Український національний одяг ХІХ ст. (жіночий, чоловічий).

У пошуках студентів важливо виокремити головне, відповіді спрямувати на те, що музика, народна пісня в творах І. Нечуя-Левицького та І. Тургенєва відображують глибину душі народу, його талант та чистоту. В оповіданні І. Тургенєва «Співаки» у невеличкому селі Колотовка в брудному шинку змагаються два співаки на прізвиська Яшка-Турок та Дикий пан. Яким світлом засяяли душі згорьованих і вже напідпитку відвідувачів, місцевих селян. Пісня Яшки «Не одна ти в полі доріженька...» про важку долю людини праці знайшла відгук у кожному серці. Згадаймо і спів Галі Масюківни з роману І. Нечуя-Левицького «Хмари». Галя, подібна до маленької пташки, коли співала, наповнювала сад чимось гарним і величним. Вона була часточкою самої природи, і в Павла Радюка з'явилась думка поклонитися «великій красі людини разом з красою неба і землі» [3, с.75]. Викликають сміх і співчуття в романі «Хмари» Сухобрусові доньки та внучки. У гонитві за модою, узявши в руки гітари, ці вихованки модного пансіону співали жалісними голосами «Стонет сизый голубочек» чи «Бедну птичку уловили...» (Г. Сковороди, але на свій міщанський лад). У цих піснях не було розуміння справжнього життя, не було щирості і правди, на них не завмирало серце, не відгукувалась душа. Такі деталі – благодійний матеріал для розмови про народну пісню, народну музику і популярне мистецтво.

IV. Літературні редактори:

1. Стиль тургенєвських «Нотаток мисливця», художні відкриття автора.
2. Портретні замальовки персонажів роману «Хмари» (молодий Радюк, Сухобрус, Дашкович, Воздвиженський).

Щоб розкрити красу народної душі, засудити кріпацтво як насильство і зло, І.Тургенєв віднайшов жанр напівоповідання-напівнарису як особливий стиль змалювання дійсності. Без особливих наголосів, без підкреслення головної думки – необхідності скасування кріпацтва – лише відтінюючи її засобами художньої виразності, автор досягає мети. В оповіданнях письменника ми не зустрічаємо гнівних тирад проти насильства, які присутні в романі І. Нечуя-Левицького «Хмари». Але незначні деталі чи доля персонажа, ніби випадково почута автором, примушує читача гостро відчувати трагізм становища селян, їх моральну та духовну перевагу над кріпосниками. Розуміння стилю письменників, авторських прийомів втілення творчого задуму є ще одним джерелом формування естетичної культури студентів, зокрема, вміння вирізняти індивідуальний творчий почерк митця та формувати власний.

Виконані завдання оформляються групами як творчий звіт у вигляді тез, закладок, цитатного матеріалу, і слугують аргументацію виступу в дискусії. Отже, наступним етапом є дискусія. Питання до дискусії «Загальнолюдські чи вузько національні питання в творах І. Нечуя-Левицького та І. Тургенєва» дозволять зробити висновки щодо розуміння загальнолюдських цінностей творчості обох письменників:

1. Спільні і відмінні погляди на соціальну дійсність та життя народу в обох авторів.

2. Що б ви поставили на перше місце, аналізуючи твори авторів: художню майстерність чи ідею свободи народу?

3. Чи правдивим буде твердження, що майстерність авторів слугує найбільш повному розкриттю їх творчого пафосу та ідеї?

4. Зробити порівняльну характеристику персонажів роману І. Нечуя-Левицького «Хмари» та «Нотаток мисливця» І.Тургенєва: Хорь – Масюк, Калинич – Топилка, Яшка Турок – батько Радюка, Галя – мірошничиха. Які риси персонажів є предметом гордості кожного автора?

5. Загальнолюдське чи національне домінує в творах обох авторів?

Отже, компаративний аналіз відкриває нові можливості досягнення літературних творів як явищ мистецтва, як художніх першоджерел вивчення громадської думки щодо певного суспільного явища, розуміння індивідуального стилю кожного автора, різних підходів до відображення ними явищ дійсності, підвищення естетичної культури студентів, вміння мислити загальнолюдськими категоріями через розширення загальнолітературних рамок і світоглядних позицій.

Аналізуючи роман І.Нечуя-Левицького «Хмари» та збірку оповідань І. Тургенєва «Нотатки мисливця», нами апробовано максимальне залучення студентів до співпраці. З цією метою були розроблені випереджальні завдання, словникова робота, питання для рецензування, завдання для роботи в групах. Така робота не тільки розширює світогляд, учить бачити літературні явища у взаємозв'язку, а й розвиває асоціативне мислення, самостійність та творчий потенціал студентів, що сприяє підвищенню їхньої естетичної культури.

Література

1. Журавлев В. В. Мир художественной культуры / В. В. Журавлев. – М. : Мысль, 1987. – 237 с.
  2. Нартов К. М. Взаимосвязи отечественной и зарубежной литературы в школьном курсе : книга для учителя / К. М. Нартов. – М. : Просвещение, 1986. – 191 с.
  3. Нечуй-Левицький І. Хмари. Над чорним морем: повісті / І. Нечуй-Левицький. – К. : Дніпро, 2004. – 552 с.
  4. Миропольська Н. Є. Формування художньої культури учнів загальноосвітньої школи засобами мистецтва слова : дис... доктора пед. наук : 13.00.01 / Миропольська Наталія Євгенівна. – К., 2003. – 394 с.
  5. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе : [учебно-метод. пособие] / Г. П. Шевченко. – К. : Рад. школа, 1985. – 144 с.
- Стаття надійшла до редакції 30.04.2012 р.

УДК 378:[37.016:331]

М. А. Пригодій,
кандидат пед. наук, доцент,
Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка

РОЗРОБЛЕННЯ КРИТЕРІЇВ ТА РІВНІВ ОЦІНЮВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

Пригодій М. А. Розроблення критеріїв та рівні оцінювання готовності майбутніх учителів до профільного навчання учнів.

У статті подано результати теоретичного узагальнення з проблеми обґрунтування критеріїв та рівнів оцінювання готовності майбутніх учителів до профільного навчання учнів.

Ключові слова: критерій, показник, готовність до профільного навчання, вчитель технологій.

Пригодій Н. А. Разработка критериев и уровней оценивания готовности будущих учителей к профильного обучения учащихся.

В статье раскрываются результаты теоретического обобщения по проблеме обоснования критериев и уровней оценки готовности будущих учителей к профильному обучению учащихся.

Ключевые слова: критерий, показатель готовности к профильному обучению, учитель технологий.

Prigodiy M. Design criteria for evaluation and levels of readiness to teachers training student profile.

The article describes the results of theoretical generalizations on the issue of justification criteria and levels of readiness assessment of future teachers for Special Education students.

Key words: criterion, measure readiness for school education, a teacher of technology.

Актуальність теми. Модернізація всіх галузей вітчизняної економіки характеризується зростанням інтенсивності інформаційних процесів, потребою сучасного суспільства в гнучких, адаптивних системах освіти. Як наслідок, виникає необхідність прискорення процесів становлення нової освітньої політики, формування нових цілей змісту освіти, перехід від парадигми навчання до парадигми самонавчання. У зв'язку з цим профільне навчання є одним з пріоритетних напрямків оновлення сучасної освіти, досягнення нею нової якості, здійснюється переорієнтація на створення нових знань, нового соціально значимого досвіду. Розв'язання цих завдань вимагає посилення професійної підготовки майбутнього вчителя для роботи